

NYSTRÖM, ANTON

Tankar om unionskrisen : dess tolkning och lösning / Anton Nyström

Stockholm : Nordisk bokhandel i distribution
1905

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

NYSTRÖM, A.

Sv. Saml.

Polit.

Union

(Br.)

o

1905

Kungl. biblioteket

0 0000 000004322

*Blatt
Herrn
(Herrn)*

TANKAR
OM
UNIONSKRISEN

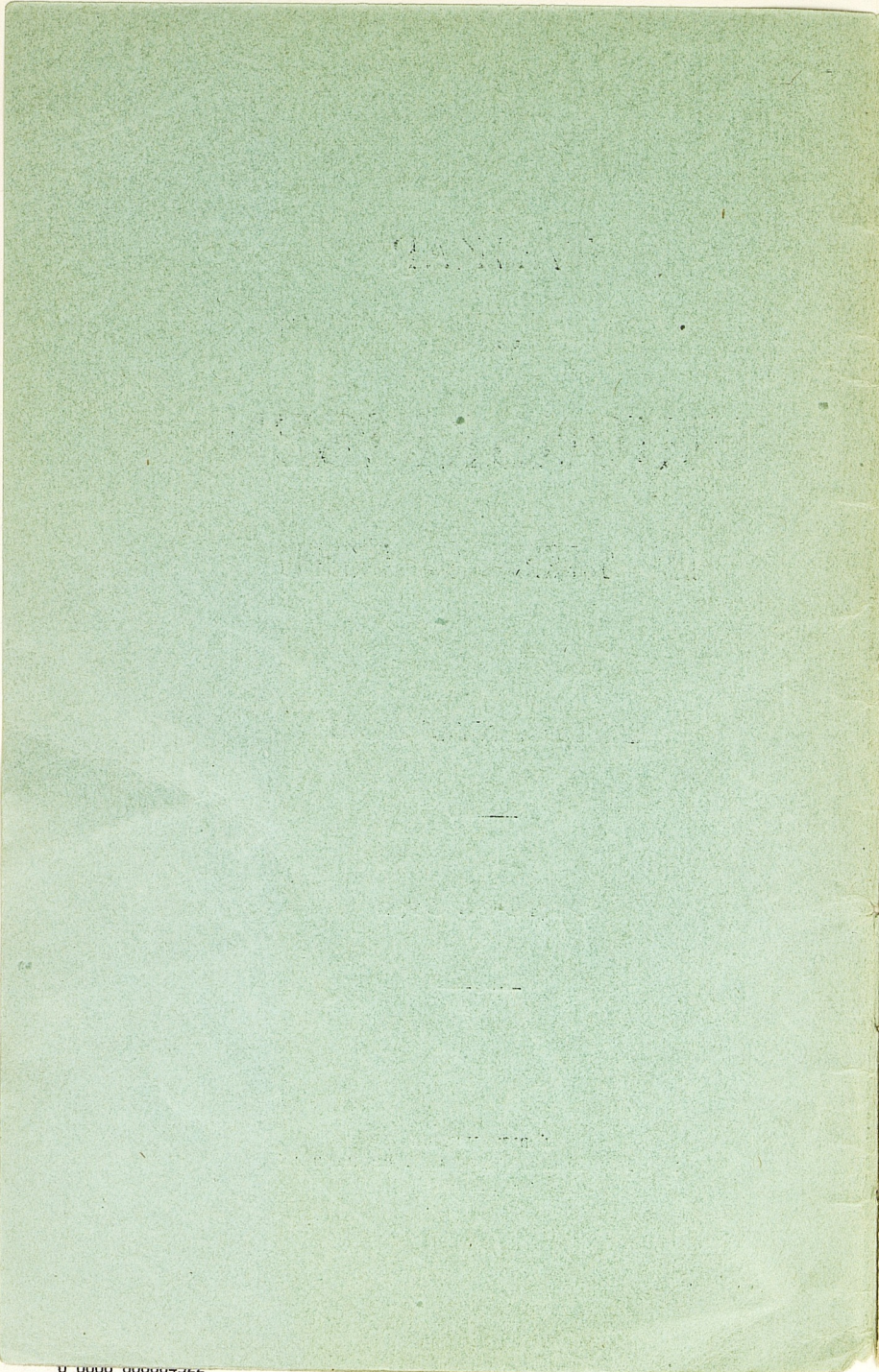
DESS TOLKNING OCH LÖSNING

AF

ANTON NYSTRÖM

PRIS 25 ÖRE

I DISTRIBUTION
HOS AKTIEBOLAGET NORDISKA BOKHANDELN
STOCKHOLM

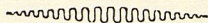
TANKAR OM UNIONSKRISEN

DESS TOLKNING OCH LÖSNING

AF

ANTON NYSTRÖM

(SEPARATTRYCK UR AFTONBLADET)

STOCKHOLM
AFTONBLADETS A.-B. TRYCKERI
1905

YAKKAR OM UNIONSKRISKE

DESS FORHOLD OG LØSNING

AF

ANTON NYSTRÖM

I.

Då jag förut (år 1900) haft den äran att skriva i Aftonbladet en artikelse-
rie om »Unionen och unionskonflikten»,
som därpå utgafs på norska såsom bi-
laga till »Verdens Gang», och då Afton-
bladets redaktion framhållit som en rätt
och en plikt, att det fria ordets repre-
sentanter yttra sig om det revolutionära
stortinget och dess brytande af unionen
med Sverige, får jag härmed anhålla om
benägen plats för följande inlägg i den
brännande frågan. Demokrat, och till
mitt temperament jämväl revolutionär,
när det gäller, torde jag ej kunna miss-
tänkas för någon konservatism, och som
jag alltid förr stått på Norges sida i
unionsstridigheterna, t. o. m. eget kon-
sulatväsen, så kan jag ej heller utpekas
som storsvensk förnekare af Norges rätt.
På dessa grunder har jag också fått upp-
maningar att offentligen yttra mig om
den norska krisen. Mina ärade läsare
förstå alla, att detta ej är en lätt sak

— hvilket framgår bl. a. däraf, att mycket litet af positivt innehåll framställts af regeringen och ledande statsmän —, men sedan jag genomgått en period af ovisshet och sökt skärskåda krisen än med norska och än med svenska ögon, har jag nu omsider trott mig utan återvändo kunna framställa resultatet af mina studier och tankar i ämnet.

* * *

Då vi tala om och öfverväga den norska krisen, måste vi erinra oss, att den omfattar två skilda, ehuru på sitt sätt sammanhängande brytningar: 1) en inre, statsrättslig handling, eller Norges revolution, dvs. dess konungs afsättning; 2) en internationell, folkrättslig åtgärd, eller förklaringen, att unionen med Sverige upphört.

Under det att en revolution i ett land ej kommer andra länder vid och nationalviljan måste respekteras såsom högsta instans, då den är öfverlagd och landet vore allvarsamt hotadt, om den ej genomförde en revolution, kan man dock ej förhindra, att medborgare i andra länder söka bilda sig ett omdöme om den timade revolutionen och den åbero-

pade nationalviljan. I all synnerhet måste ju svenska medborgare ha särskildt intresse att förstå den norska revolutionen, då stortinget förklarar unionen upplöst »som följd af, att konungen har upphört att fungera som norsk konung».

Alltså, som ett enkelt korollarium, skrifvet på ett par rader (som blott fordra 5 sekunder att läsas), är unionen upphäfd af Norges storting! Då må man väl fråga sig, om verkligen Oscar II såsom Norges konung begått en straffvärd eller afvita handling mot Norge, som kunnat medföra — liksom Gustaf IV Adolfs galenskaper i Sverige 1809 — en fara för landet? Eller hade den norska regeringen rätt i sin afskedsansökan, efter konungens vägran att sanktionera konsulatbeslutet, i påståendet, att denna vägran vore »skadlig för riket» och innebure ett förnekande af rikets suveränitet och gifve uttryck för en personlig konungamakt i strid med grundlagen och konstitutionell praxis?

Huru mycket jag, i likhet med många andra svenskar, hade önskat, att konungen sanktionerat konsulatbeslutet, kan jag dock ej finna, att han handlat i strid mot Norges grundlag, då han äger

rätt »att fatta beslut efter sitt eget om-döme» (§ 30) och vetorätt är honom medgifven (§ 78). Jag, och många andra svenskar med mig, vi förstå ej heller, hvarigenom sanktionsvägran skulle vara skadlig för Norge, utan står talet därom som en politisk mystifikation. Det sammanhänger med hela den agitation, som förts från separatistiskt håll om egen utrikesminister och utträde ur unionen, och med fordran på, att all makt skall samlas i stortinget. Detta kallar man »rikets suveränitet». Detta uttryck har emellertid ej den betydelse, som norska revolutionsregeringen inlagt däri, och konungen har genom sin sanktionsvägran ej förnekat rikets suveränitet, men väl stortingets — enligt sin grundlagsenliga rätt.

Bättre hade varit, om man, i stället för att försöka bevara skenet af konstitutionell rätt, vägra kontrasignation och taga afsked och att stortinget sedan förkunnar, att den konstitutionelle konungen upphört att regera, då han förklarat sig ur stånd att nu skaffa landet ny regering, om man kort och godt förklarat sig trött vid kungamakten och kallat revolution för revolution. Jag har funnit, att man allmänt bland svenska

vänstern ogillat denna advokatyr hos revolutionsmännen i Norge.

Då ingen fara stod för dörren, borde det, synes mig, ha varit desto nödvändigare att vänta med konungens afsättning, då man därigenom drog den andra, den folkrättsliga brytningen, eller unionens upphäfvande, med i spelet om kungamakten. Härvid begick stortinget en uppenbarlig olaglighet, ty riksakten föreskrifver, att dess stadganden »i anseende till Norge äga och behålla samma kraft som detta rikets grundlag och icke kunna förändras, utan på det i nämnda grundlags 112 § föreskrifna sätt». Det vill säga, att om norrmännen aldrig så funnit skäl att afsätta sin kung, så äro de dock af sin grundlag förpliktade att, om de vilja träda ut af unionen, »därom framställa förslag på första ordinarie storting efter ett nytt val», för att i vederbörlig form därom fatta beslut. Sedan så skett, skulle beslutet ha öfverlämnats till svenska regeringen och riksdagen, och sålunda utgjort en vederbörlig uppsägning, som otvifvelaktigt hade godkänts af Sverige. Nu åter utgör utbrytningen ur unionen, eller den lakoniska förklaringen, att »för-

eningen med Sverige under en konung är upplöst», ett brott mot ett högtidligt ingånget fördrag. Det må vara aldrig så advokatoriskt fyndigt att i tolkningen af riksakten lägga hufvudvikten på att Norge skall vara förenadt med Sverige »under en konung», för att genom hans afsättning komma ut ur unionen; men rätt är det ej, ty hufvudsaken är tydligen, att »Norge skall vara förenadt med Sverige».

* * *

I alla revolutionsrörelser verka ledare hypnotiskt på massorna, som då äro mer än eljes nervösa och suggestibla; man talar ock med rätta om »revolutions-yran», och med denna måste man alltid räkna. Det gäller därför, att ledarna, vare sig de äro endast författare till historiskt-statsrättsliga arbeten, eller parlamentariker eller skalder eller mötes-talare, suggerera rätt, eller till sannfärdig uppfattning af den politiska ställningen, och ej tillåta sig förvrängningar — de må nu själfva anse sådana som fromt bedrägeri — eller vilseleda massorna. Det är därigenom, som revolutioner ofta medfört obotliga ska-

dor och drifvit till besinningslösa öfverdrifter, hvilka skapat en farlig reaktion. En berättigad revolution behöfver inga förvrängningar, advokatyror eller öfverdrifter; men den fordrar desto mer verkliga statsmän. Sådana voro i Frankrike Danton och Gambetta, och sådana voro i Sverige Gustaf III samt Adlersparre, Järta m. fl. Sådana voro ock Falsen, Sverdrup m. fl. af Norges själfständighetsmän 1814.

Det är alldeles tydligt, att den norska revolutionen och unionsupplösnin-gen framgått af en systematisk agitation för detta mål, och att, då man kunnat åberopa, såsom norska regeringen inför konungen vid inlämnandet af afskedsansökan, ej blott »regeringens enhälliga förslag angående norsk lag, som enhälligt antagits af stortinget», utan ock dess påyrkande »af hela det norska folket», det är tydligt, menar jag, att denna enighet, som jämväl åberopas efter stortingets revolution, ej kan vara så fullständig som man synes vilja tro, och att där den finnes, vi stå inför en uppjagad folkstämning. Jag är ju läkare och har mycket sysslat med hypnotismen; min öfvertygelse är, att denna folkstämning i Norge tillkommit genom en sorts kol-

lektiv hypnotisering. Man har sett många exempel på politiska, sociala och religiösa hypnotiseringar eller suggestio-
ner en masse. Man repeterar en mening så länge och så öfvertygande, att ens åhörare slutligen gör den till sin egen och handlar därefter. Kato hypnotiserade romarna med sitt ceterum censeo Cartaginem esse delandam, tills de hade klart för sig, att Kartago skulle tillintetgöras; korstågen drefvo hundratusental till undergång, till stor del på grund af munkarnas och påfvarnas hypnotisering med: »Gud vill det»; ryska folket hypnotiseras till lydnad med att kalla deras olyckliga land »det heliga Ryssland»; Frälsningshären arbetar också på hypnotisk väg.

* * *

Under mycket lång tid fanns i Norge intet missnöje med unionen, fast man alltifrån dess första tid bekämpade vissa öfverhöghetstendenser från svenskt håll. Men såsom sådan uppfattades förr ej Sveriges ledning af de förenade rikenas utrikes angelägenheter. Stortinget 1814 tog intet steg till ändring häraf, och norska regeringen höll sig likaledes pas-

siv; man förutsatte gemensam diplomati och i alla händelser tills vidare gemensamma konsuler, och Aubert förklarar uttryckligen (i »Norges folkeretlige Stilling», 1897), att »det er fuldkommen uretfærdigt, naar man har kaldt dette en usurpation fra svensk side», när Sveriges folkrättsliga institutioner tillika blefvo Norges.

Under det S. Ibsen i en stridsskrift, »Unionen» (1891), advocerar för en norsk utrikesminister och förklarar, att unionen »er et forsvarsforbund — intet andet og intet mere», ådagalägger Aubert, att den är något annat och vidare, att det är principiell skillnad på vår union och allianser sådana som anfalls- och försvarsförbund, att gemenskap i yttre politik nödvändigt sammanhänger med gemenskap i krig och fred samt medför nödvändigheten af gemenskap i ledningen af utrikes angelägenheter och diplomati. »Alt dette er saa utvilsomt, at der vistnok mellem Folkeretslærere ikke vil findes mere end en Mening derom, og det virker igjen tilbage paa Forstaaelsen af Rigsakten».

Likställdhet i fråga om ledningen af utrikesangelägenheterna bragtes emeller-

tid å bane redan 1844, då den första unionskommittén föreslog, att till utrikesminister skulle utnämnas antingen en norrman eller en svensk, men förslaget torkade in i såväl Norge som Sverige, hvilket visar, att intetdera landet hade framsynta statsmän på den tiden. Emellertid ägde än på länge inga strider rum om saken, och S. Ibsen intygar, att ännu 1857, då lagförslag förelägo om rikenas inbördes handel och sjöfart, »nogen uvilje mod Sverige og Foreningen laa langt fra paa bunden af (stor)tingets i de hensynsfuldeste former givne afslag».

Ännu dröjde det länge, innan något egentligt missnöje med Sverige röjdes i Norge, där man blef upptagen af inre konflikter mellan högern och vänstern rörande statsrådssaken och det kungliga vetot etc. Ännu 1886 hade vänsterns dåvarande mångåriga ledare Johan Sverdrup ej längre gående unionsprogram än gemensam utrikesminister, norrman eller svensk. Sverdrup förklarade vidare, att han »står på Unionens grund» och »ej kunde deltaga i något förslag, som gick därutöver». Stortinget antog en dag-

ordning, däri det anslöt sig till Sverdrups uttalanden.

Sveriges regering begick på denna tid, liksom några år senare, det felet att söka fastslå, att den svenske utrikesministern alltjämnt skulle vara ledaren af de förenade rikenas utrikes angelägenheter.

En agitation för egen norsk utrikesminister började därför 1891, då vänstern i stortinget tog konsulatsaken som ett politiskt medel därför, fast flertalet skeppsredare, sjökaptenar och köpmän ansågo eget konsulatväsen obeffligt, såsom jag själf hörde i Norge på den tiden.

Då Stangska regeringen på den tiden fått igenom ett förslag, som alla voro eniga om 1886, då förändrades signalerna hos vänstern, som nu började yrka på egen utrikesminister.

Huru man började hypnotisera norska folket för egen utrikesminister, ses af S. Ibsens bok om »Unionen». Han omtalar, att man på det stora landsvänstermötet 1891 ej ännu upptog fordran på denna post, emedan det bland folket ännu ej fanns tillräckligt stark och utbredd förståelse af sakens vikt. Och han fortsätter sålunda: »Hvis er

skylden for at saa er? Ikke folkets, men dets politiske lederes, deres og ingen andens. Deres pligt havde det for aartier tilbage været at vække denne forstaaelse. Den politiske lederes kald er det, ikke alene at give udtryk for folkestemninger, men ogsaa og fremforalt at skabe folkestemninger. Gud hjælpe fremskridtet paa hvilket som helst omraade, om det skulde vente paa, at impulsen gaves af folket. — Den politiker, der staar paa sine vælgeres niveau, er en middelmaadig politiker. Den leder, der skyder sig ind under mængdens viljeløshed, dømmer sig selv!»!

I sanning en rätt pikant skildring af den politiska hypnotismen. Man skapar en opinion bland kålhufvudena och åberopar sedan en enig nationalvilja!

Man tilltalar väljarna ej längre som viljelösa stackare, nej bevars, utan som de visaste i landet, som utöfvarna af den suveräna makten, hvilka skola lyckliggöra landet med egen utrikesminister, om hvars nödvändighet de ha full förståelse. Inför denna folkvilja utropade Hagerup 1893 i ett föredrag om Norges politiska utveckling: »De ved, hvad

lön venter dem, der fører saadan majestætsforbrydersk tale ligeoverfor folkesuverænen; det forkyndes baade i digt og paa prosa, at de er folkefiender, og de nægtes navnet af normænd!»

II.

Utsikt till lösning af konflikten syntes ändtligen visa sig, då från utrikesministern, Löwenhaupt i sammansatt statsråd den 14 jan. 1893 uttalade tanken, liktydig med svenska regeringens förslag, att ordna den gemensamma utrikesledningen på likställighetens grund med gemensam utrikesminister, svensk eller norrman. Men ministeriet Steen hade andra tankar och fann bäst att framkalla en kris och afgå, och härför tjänade Lövlands dagordning om Norges rätt att ensamt afgöra konsulatsaken.

I debatten härom uttalade Steen de bekanta orden: »Det er ikke Loven, men det er hvad der ligger udenfor Retten og Loven, som skaber Vanskelighederne, og den slags Vanskeligheder maa overvindes med Anvendelse af de lovlige midler, så langt det strækker, og

derefter — ja, derefter tvivler jeg ikke paa, at man vil vide at finde ogsaa de Former og anvende de Midler, som er nødvendige at skaffe sig gehör — meninden Loven!» Och nu betræder man en ny utvecklingslinje, börjas en ny hypnotisering. Man visade fullständig ringaktning för norska folket — S. Ibsen hade ju rent ut sagt, att valmännen stode på så låg nivå! — och man framställde i början ej konsultspörsmålet för valmännen, utan framdrog det ogeneradt omedelbart i stortinget, där det djärfva spelets ledare hade skaffat sig majoritet genom åtskilliga sluga valmanövrer.

* * *

I sitt tal i Lillehammer 20 juni 1897 hypnotiserade B. Björnson, enligt »Verdens Gangs» utförliga referat, norska folket till agg och misstro till Sverige på följande sätt. Han meddelade, att Johan Sverdrup en gång sagt honom: »Norge har kun en Fiende, og denne Fiende er Sverige»; och B. tillade inför sin publik: »Det mener jeg ogsaa den dag idag» Visserligen tillade han, att såväl Sverdrup som han ej menade det svenska folket, utan »led-

ningen af den svenska politiken»; men därpå visade han, i likhet med S. Ibsen i stridsskriften »Unionen», att det svenska folket är så olik det norska, har så olika utveckling och så olika institutioner, att »dette jo i Længden kan afgive fiendtlige Forhold». Och vidare förklarar han för sin andäktigt lyssnande och allt mer uppskrämde publik, att »Sverige har intet liberalt Parti, för der kommer et Parti, som baade har Vilje og Magt til at tale vor Sag i Sverige. Dette Forhold er for os fiendtligt og afsætter ofte en stor Fare»! Hänvisande på den då alldeles vanmäktiga Alinska skolans åberopande af Kielerfredens aktstycken, förklarade han, fastän nära 4½ år förgått sedan Sveriges regering erbjudit gemensam utrikesminister, svensk eller norrman, att man »nægter os på Grundlag af den vor Suveränitet»! Hypnotiseringsseancen slutade Björnson med uppmaningen rörande det antagna svenska inflytandet på norska högern: »Tag denna Skam fra os! Lad ikke vore Fjelde gjenlyde af svenske Ekkoer, vask Landet efter dem. — Og Æresfølelsen, og vi skal sejre i stort»!

På svensk-norska demokratmötet i Kristiania 1898, där jag såsom ett af de svenska ombuden höll inledningsföredrag och sökte liksom de öfriga att blidka de misstänksamma normmännen genom att intyga, hurusom talet om svensk öfverhöghet alltmera förstummas och att den mest fredliga och broderliga stämning för normmännen är rådande hos flertalet svenskar, där förklarade advokaten Castberg tillhörande det radikala och separatistiska partiet, att »det icke är de svenska maktägarnas af dr Nyström påpekade kortsynta och ökloka unionspolitik, som skapat de norska krafven. Denna politik kan ha påskyndat utvecklingen af dem, men själfva krafven skulle hafva framkommit genom Norges egen utveckling, hvilken politik de svenska maktägarna än fört gent emot Norge efter 1814». Liksom flera andra normmän uttalade han krafvet på unionens upplösning, som ock 1896 antagits af norska arbetarepartiet.

* * *

Beträffande den nutida krisens lösning kan det väl så vara, att ett litet an-

tal svenskar, i sin harm öfver normännens fördragsbrott i och med utbrytningen ur unionen, vilja en krigisk aktion, men att denna stämning ej är allmän och ej torde vinna gehör i riksdagen, liksom konungen och regeringen afböjt hvarje tanke ditåt, är visst.

Däraf följer dock ej, att talet om mobilisering ej skulle finna anklang hos svenska nationen och ej få effektivt gehör hos riksdagens majoritet, ty därmed behöfver och får ej afses något anfall på Norge, utan endast omtanke om Sveriges väl, då möjligheten ingalunda är utesluten, att Norge skulle finna sig befogadt att angripa Sverige — med eller utan utländsk suggestion — sedan det afbrutit förbindelserna med oss. Vi veta, att Norge har gränsfästningar, Sverige inga, och att på långa sträckor ligga norska kanoner nära gränsen nedgräfdade i jorden för att dyka upp i ett ögonblick. En krigisk och chauvinistisk stämning har gripit normännen, och de ha därför bearbetats i hetsiga broschyrer, som i oerhörda upplagor blifvit spridda i landet.

Enligt hvad som framkommit härom, särskildt genom generalmajor Björlins meddelande, är det ovillkorligen normmän-

nens skyldighet att genom fullt vederhäftiga organ — t. e. stortingets president — vederlägga dessa rykten och intyga, att stortinget ogillar dessa krigsskrifter.

Hur som helst är det tydligen nödvändigt att sätta vår här och flotta i stridsdugligt skick, och därför fordras anslag af riksdagen. Vilja norrmännen kalla detta »mobilisering», så må de göra det; oss är benämningen likgiltig, fast vi ej afse annat än försvarsåtgärder, sedan Norge slagit in på den våldsamma brytningens väg. Ty våld är, om man gör ett fördragsbrott, som är liktydigt med att sönderriva eller bränna upp fördragsdokumentet.

Sådan handling har, äfven om en hel nation kan i ett stämmningsögonblick hypnotiseras att samtycka därtill, alltid ansetts omöjlig bland civiliserade folk. I enlighet med vår föreställning om den moraliska förpliktelsen i en traktat, ett fördrag, ett statsförbund i enlighet med folkrättens allmänna principer får ingen förändring i ingångna aftal här om äga rum genom endast ena partens vilja — fast ena parten naturligtvis kan yrka på aftalets upphörande och jämväl genomdriva det, om goda skäl fin-

nas. Men detta skall ske i vederbörlig, lagstadgad ordning. Eljes är det en förolämpning, en utmaning mot den andra parten, och en sådan handling har alltid ansetts vara casus belli.

Skäl finnas verkligen, att Norge vädjar till svenskarnas »högsinhet» vid den stundande uppgörelsen om unionens upplösning. Att krig ej redan följt, beror på den kända, afgjordt fredliga stämningen i Sverige och kanske mest på konung Oscar, och jag håller före, att den norska Nobelstiftelsen skall komma på det klara med, att, då Norge har kunnat framkalla ett krig, ingen så förtjänar att erhålla fredspriset för 1905 som Oscar II. Har Norges revolutionsregering och dess storting kunnat vända sig till konung Oscar med anhållan om hans samverkan, att en prins af hans hus blefve kallad till Norges konung, sedan han själf blifvit förklarad afsatt, dvs. begärt en nästan öfvermänsklig försonlighet, så är det blott en ringa gärd af erkännande, att Norge anhåller få gifva honom fredspriset. Detta är mitt fulla allvar, och anhåller jag, att norska Nobelstiftelsen tager förslaget i öfvervägande.

Detta vore ett af sätten att lämna satisfaktion för fördragsbrottet — visserligen blott af ideell art, men såsom yttring af rättens princip af den största betydelse för samtid och eftervärld. Med det fullständiga underkännandet af ett statsfördrags förpliktelse, som Norges nuvarande statsmakter ådagalagt och hvarigenom andra folk svårligen, åtminstone tills vidare eller tills andra män kommit till styret och folkrättens principer åter blifvit gällande i det nu hypnotiserade landet, skulle den norska Nobelstiftelsen genom den föreslagna åtgärden verka mycket godt och förebygga nya och för Nordens fred hotfulla förvecklingar. Den skulle skapa en ny opinion i landet, och den skulle medföra en ny regering med andra grundsatser, och möjliggöra afslutandet af traktater och fördrag, som andra folk nu ej torde vilja vara med om — om ej det revolutionära stortinget innan dess ersättes med ett nytt efter nya val.

Detta vore ock ett af sätten att lämna satisfaktion för lagbrottet, och det vore af positiv, omedelbar betydelse. Traktater måste afslutas med såväl Sverige som andra länder, annars lär väl

statsmaskineriet alldeles afstanna i Norge, och dess privata förehafvanden på handels och sjöfartens områden lida oerhörda afbräck. Man väntar ock i Norge, då man redan funnit fredliga tendenser i Sverige, främst afslutandet af traktater. Må man då undanrödja de inre hindren därför!

Man önskar fred, samförstånd och samarbete mellan Sverige och Norge, och man hoppas på tillmötesgående af Sveriges regering och riksdag. Jag tror mig någorlunda känna meningarna inom riksdagen; och jag kan ej tänka mig, att denna församling af öfvervägande moderata och konservativa element skall vara hågad att för sin del besluta om nya fördrag med Norge, innan detta land har skaffat sig en ny regering och ett nytt storting samt Norges statsrättsliga ställning lagligen ordnats. Att Sveriges riksdag och regering skulle innan dess, eller nu strax godkänna Norges sprängning af unionen, kan naturligtvis ej komma i fråga; underhandling i enlighet med vederbörligt förslag från Norges regering och storting bör fordras först, och om unionsupplösning därpå beslutas — hvilket är sannolikt —

blir detta godkännande alldeles icke ett godkännande eller legaliserande af det nu gjorda fördragsbrottet. Tvärtom. Ingen, som verkligen tänker häröfver, skall kunna säga, att detta vore ett spegelfäkeri eller ett sätt att finna sig i en *fait accompli*. Det blefve ett helt annat sakförhållande, grundadt som sig bör på lag och rätt.

Att normmännen trots brytningen med Sverige ej anse sin ställning till unionen klarerad, synes däraf, att de hänvänt sig till Sveriges regering och riksdag om underhandling, fruktat krigisk konflikt och hoppas hänsynsfullt bemötande af den hänsynslösa brytningen. Vore denna en *fait accompli*, som utan vidare löste Norge från unionen, hvarför då ej vända Sverige fullständigt ryggen? Nej, säger man i Norge, vi vilja ett vänskapligt förhållande till Sverige, vi önska ett bättre samförstånd, än då unionen ledde oss till ständiga slitningar. Men är det då sättet att göra början till samförstånd, att förolämpa Sverige med ett lagbrott? Förutom det, att de flesta här anse Norges revolution oberättigad, så har tvifvelsutan svenska nationen i sin helhet erfarit en djup harm öfver unionsbrytningen.

Beträffande frågan om att träffa aftal med Norge efter nya stortingsval, så kan man visserligen förutse, att flertalet stortingsmän skall bli desamma som förut, eller att samma mening om unionsbrytningen som förut skall göra sig gällande i stortinget, om norska folket skulle hypnotiseras som hittills och ingen med inflytande framställde andra synpunkter än fördragsbrytarnas. Det är verkligen fara värdt, att ingen vågar träda fram därmed; han vore upprorsman i det nutida Norge och kunde straffas därefter. Därför borde man söka frambesvärja några af de döda, som varit målsmän för rätten. Det kan ske märkliga saker, »naar de döde vaagner». Skulle ej norrmän kunna frambesvärja en Getz', en Auberts m. fl. andar genom att före valen i stora folkupplagor sprida utdrag ur deras skrifter om Norge i statsrättsligt afseende? Förutom Getz' — jämte Schweigaards, Thornes och Hansens — uttalanden i sista unionskommittén finnes ett arbete af honom om Norge, som han skref för att tryckas i den officiella beskrifningen öfver Norge, för sista Pariserutställningen, men som den härskande vänsteregeringen vägrade mottaga och ersatte med en annan framställ-

ning, som bättre motsvarade regeringens politik. Liksom den berömde Getz, så framställde den klarsynte Aubert, bl. a. i sitt arbete »Norges folkerettsliga ställing», de unionella förhållandena med ovederläggliga skäl och fakta.

* * *

Många gånger har man på andra sidan Kölen sagt, att det varit en olycka, att svenskar och normmän så litet känt hvarandra. Kanske de känna hvarandra bättre nu. I sin skrift »Norges selvstændighedskamp» skref A. Garborg 1894, häntydande på ett antaget svenskt inflytande på norska högern i konsulatsaken: »Det trolöse Brud paa de vid Foreningens stiftelse ingangne Forpligtelser, vilde vække det gamle Nationalhad og den gamle Nationalmistro til fuldt Liv igjen.» Och i sitt stora tal i Lillehammer 20 juni 1897 sade B. Björnson, sedan han beklagat, att svenskarna mistrodde normmännen: »Vi er et pligttro Folk og heller ikke noget dumt Folk».

Hvad kalla nu Garborg och Björnson normmännens sätt att upphäfva unionen mot grundlagen och riksakten? Vore det

ej skäl att genom val till nytt storting visa, att normmännen äro ett plikttroget folk, och som ej vill en trolös brytning? Då jag säger mig tro detta, måste jag dock på samma gång säga, att de massvis varit hypnotiserade och ej haft förståelse hvarken om unionsfördragets eller unionsbrytningens natur. Men tills de vaknat till full besinning, tills vi ej längre stå, såsom S. Ibsen sagt, inför »mængdens viljelöshed», behöfva vi näppligen taga något positivt steg. Riksdagen behöfver ej fatta något afgörande beslut, annat än fordran på stortingets upplösning och nya val till ett nytt storting, som skall besluta om ändring af riksakten.

Riksdagen torde väl ej komma att gifva regeringen någon underhandlingsfullmakt för den unionella krisens lösning. Det kan naturligtvis ej heller komma i fråga, att den skulle inblandas i en så rent norsk angelägenhet som stortingets besynnerliga anhållan om en svensk prins på Norges tron, i all synnerhet sedan konung Oscar förklarar, att det ej är hans afsikt att lämna bifall därtill. Den bitterhet, som den brutala unionsbrytningen och den orättvisa afsättningen af den gemensamme monarken

alstrat i Sverige, är större och allmän-
nare, än man synes tro i Norge.

Tiden skall möjligen, under nya för-
hållanden med nya män och andra prin-
ciper, medföra vänskapliga förbindelser,
som nuvarande tidpunkt ej kan åstad-
komma.

III.

En högst besynnerlig tanke uttalar nu
återigen B. Björnson, då han säger:
»Har formen för unionsupplösning va-
rit onödigt hänsynslös, så få vi vårt
straff för det. Men svenskarna
borde icke vara dess fullbor-
dare». Jag vet icke och vill icke in-
låta mig på hvad Björnson menar med
sitt tal om »straff».

Men hvad Sverige angår, hvem
skulle eljes försvara Sveriges kränk-
ta rätt och ära, om ej Sverige
själft? Det tänker ock Sverige på sitt
sätt göra, hvilket dock ej hindrar, att
stora svårigheter torde beredas Norge
från annat håll.

Det är dock för märkvärdigt, att
någon norrman kan anse, att blott norr-
män må i unionsstriderna ha »æresfölel-

se», men att svenskarna ej få låta en sådan känsla leda sina handlingar, då deras land förnärmats af ett fördragsbrott. Detta har framkallat en nationell rörelse, som Sverige ej på länge skådat, och förgäfves skola norrmännen, med stortingets skrifvelse till konung Oscar som föredöme, förklara, att fördragsbrottet »aldrig varit afsedt att såra Sverige». Vål möjligt; men Sverige är emellertid kränkt.

En del röster, så inom som utom vårt fädernesland, ha framhållit önskvärdheten, att svenskarna borde — trots rättskränkningen, som Norges storting tillfogat Sverige — »låta rättsfrågan ligga» och komma Norge till mötes för att »genom fredlig och rent saklig förhandling» lösa de band, som man ej tänker på att åter sammanknyta. Och därvid höra vi sympatier uttalas för »den försonlighetens väg, som konung Oscar och hans regering slagit in på», och framhålles som en »patriotisk plikt för de två direkt intresserade folken att påskynda uppgörelsen», dels för att förebygga intriger utifrån, dels för att hejda den bitterhet, som visar sig i svenska sinnen.

Den påpekade »försonligheten» hos konungen och regeringen visar sig emellertid vid granskning af deras officiella uttalanden helt relativ; de ha ju alldeles icke godkänt hvarken den orättvisa afsättningen från Norges tron eller den rättsvidriga upplösningen af unionen, utan tvärtom protesterat däremot. Och då riksdagens majoritet tydligen, liksom allmänna opinionen i landet, delar denna uppfattning, kan man omöjligt fatta, huru Sverige skulle kunna utan vidare »påskynda» uppgörelsen genom en s. k. rent saklig förhandling, som skulle utgå från ett rent snöpligt erkännande af unionsbrytningen. Mer och mer synes tendensen inom riksdagen, liksom hos nationen i öfrigt, vara att fordra unionskrisens föreläggande i Norge för ett nytt storting, sedan man där vädjat till hela nationen i och med nya val. Och detta tager tid och får ej heller särskildt påskyndas med bråd-störtade agitationer. Innan normännen handla i en så viktig sak, dvs. skrida till att rösta för eller emot unionens uppsägning, måste de tänka, och tänka mycket noga på denna allvarliga sak och alla dess konsekvenser.

Det skulle tydligen vara af den största betydelse, om det bestämdes, att vid val af medlemmar af ett nytt storting inga af de nuvarande stortingsombuden finge återväljas.

* * *

Jag erinrar därom, att under den stora franska revolutionens utveckling man fann nödvändigt att vid viktiga tillfällen låta nationen utse nya representanter. Sålunda utgjordes lagstiftande församlingen af 1791 af andra män än konstituerande församlingen, i enlighet med dennas beslut, att ingen af dennas medlemmar finge inväljas i den nya riksförsamlingen.

Erinras må ock, att blott en fjärdedel af de ombud, som deltagit i riksförsamlingen på Eidsvold 1814, voro medlemmar af det overordentlige storting, som samma år sammanträdde i Kristiania till slutligt afgörande rörande föreningen med Sverige och nödiga ändringar i norska grundlagen. Anledningarna till detta förhållande voro af flera slag. Det kunde, såsom Y. Nielsen franhållit, för många af interims-kungen Kristian Fredriks ifriga

anhängare ej vara behagligt att möta under så förändrade förhållanden, som nu efter Karl Johans ingripande, och det är ju förklarligt nog, att Falsen och Sverdrup undanbådo sig att väljas. Lokala och personliga förhållanden, ofta rena tillfälligheter, verkade ock i stor utsträckning, och erfarenhet om valmaskineriet saknades. Det blef nu hufvudsakligen nya och opröfvade män, som sändes till stortinget. Deras ställning blef helt olika mot Eidsvolds-ombudens; dessa hade ej visat sig ha tillräckligt reda på de yttre politiska förhållandena, under det stortingets representanter väl kände till händelserna och de främmande makternas mening om unionens nödvändighet. Y. Nielsen framhåller dessutom, att »der kunde ikke denne Gang drives noget Fortielsesystem, som paa det afstængte Eidsvold», och att »det Majoritets-Tyranni, som havde plettet Rigsforsamlingen, kunde ikke længer komme frem» (se Y. Nielsen: Lensgreve Wedel-Jarlsberg).

Ehuru norrmännens ovilja mot en närmare förbindelse med Sverige i många anföranden gjorde sig gällande i starka uttryck och, såsom J. Aall intygar,

»en uægte Fædrelandskjærligheds bombastiske Ordfylde» samt »Misfostre af Veltalenhed», slöto alla talen med att uttala nödvändigheten af Norges förening med Sverige. Ändock hade vid valen till detta storting själfständighetsidéen varit den härskande i Norge, då flertalet valda utgjordes af sådana, som varit dess ifrigaste försvarare (se J. Aalls Erindringer).

Efter knappast 2 veckor visade det sig emellertid, att af stortingets 79 medlemmar 74 voro för unionen, under det att 5 röstade däremot.

Det kan ock nu hända, då det gäller att återigen besluta om unionen, att ett nytt storting kommer, efter mogen öfverläggning, till annat resultat än det revolutionära stortinget den 7 juni och ej godkänner dess fördragsbrott, som är, enligt folkrätten, liktydigt med krigsförklaring. Härför fordras, att andra meningar än revolutionspartiets fritt må uttalas, utan att någon kan förföljas eller bli lidande därför, eller att garantier lämnas för att ingen sorts terrorism må kunna öfvas. Under tiden borde en annan provisorisk regering, utsedd af konun-

gen, styra landet enligt grundlagen i konungens namn.

* * *

S. Ibsen förklarade 1891 i sin bok »Unionen», att »ulykken har været den, at Norge har manglet statsmænd, modige nok til at tvinge selvstændighedstanken til gjennebrud», men han tänkte sig då ej, att de skulle ha det modet att för detta mål trampa Norges grundlag och riksakten under fötterna. Ty han skref, såsom svar på en i en svensk tidning framkastad tanke om riksaktens uppsägning af Sverige: »Med den blotte og bare opsigelse fra Sveriges side er akten endnu ikke traadt ud af kraft; dertil fordres medvirkning af norsk lovstiftende myndighed, og denne medvirkning kan, da rigsakten i Norge har grundlovs natur, kun finde sted under iakttagelse af de for grundlovsændringer foreskrevne former. Som følge heraf maatte rigsakten forblive gjældende idetmindste tre aar efter den svenske opsigelse. Man vilde saaledes faa god tid til at summe sig.» ^A

Hvad tycks? En af själfständighetspartiets främsta ledare, som varit med om i enlighet med sitt uppgifna mål att »skapa folkstämningar», har uttryckligen förklarat, att riksakten, dvs. Sveriges och Norges union, är gällande åtminstone tre år efter uppsägning af ena parten och att den blott kan äga rum under iakttagande af de af grundlagen föreskrifna formerna!

Det vore på tiden, att dr S. Ibsen nu öppet trädde fram och, med erinran härom, yttrade sig om stortingets brytning af unionen och arten af dess statsmäns mod. I alla händelser ha norr-männen lika mycket som svenskarna skäl att betona, liksom han, att norska grundlagens föreskrift om formen för riksaktens uppsägning har den nyttan med sig, att man får tid att besinna sig på saken.

* * *

Stora ekonomiska och politiska intressen hos andra makter torde knyta sig till svensk-norska unionens upplösning, och Sveriges statsmakter måste vara på sin vakt vid uppgörelsen därom. Vi ha nyligen sett, att det ej gick så

lätt att afgöra Marockos öde, dvs. Frankrikes förfogande öfver sultanatet, trots Englands medgifvande, då Tyskland, på grund af traktatsenliga rättigheter och ekonomiska intressen, grep in och tilltvang sig en afgörande roll under åberopande af Madridfördraget. En krigisk konflikt mellan Tyskland och Frankrike syntes en tid hota, men afvändes genom Frankrikes eftergifter.

Lika väl som Marocko-frågan kan unionskrisen i Skandinavien gifva anledning till stormakers ingripande. *Videant consules ne quid detrimenti respublica capiat!* Dvs. må våra statsmän sörja för garantier mot utländskt inflytande; må Norges ledande män, de nuvarande och de blifvande, besinna, att konsulatbeslutet och Norges fördragsbrott kunna ge anledning till farliga konflikter och främmande inblandningar.

Norrmännen skola nog snart få erfara, att de med unionsupplösning skola få en ytterst vansklig och riskabel ställning och att nya folkrättsliga förhållanden skola uppstå, hvilka bli svårare än det för somliga så olidliga unionsbandet. Isolerade från hvarandra skola Sverige och Norge mer än någonsin utsättas för

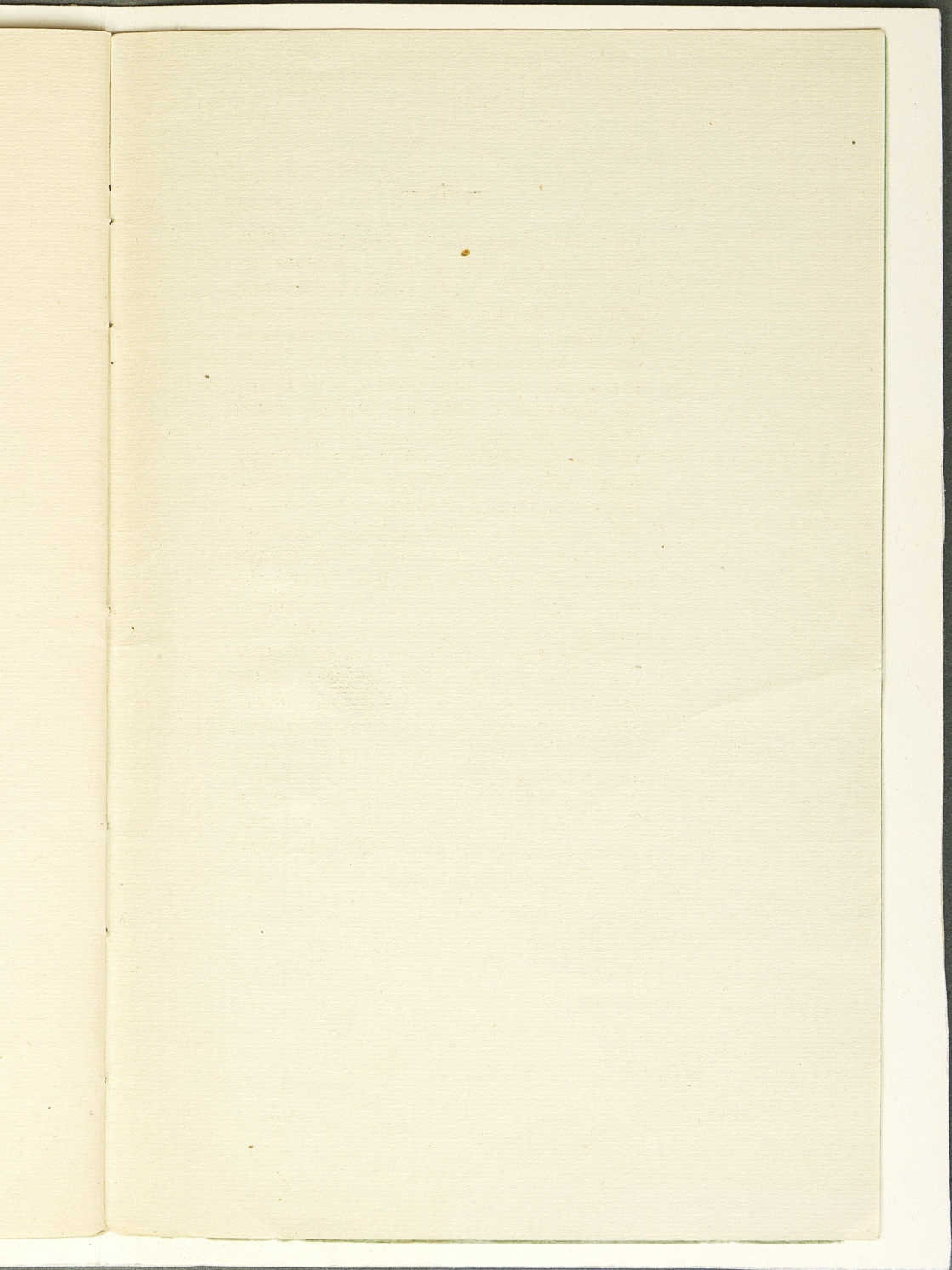
yttre påtryckningar, och den dag skall ej vara aflägsen, då vår östra granne skall framställa, om ej fordringar, åtminstone önsknings, som för tillfället mindre torde gälla Sverige än Norge — önsknings af sannolikt mycket besvärande natur, fast de torde blifva ytterst vänskapliga. Man har inom det separatistiska partiet i Norge aldrig velat hysa någon misstro till Rysslands politik och aldrig trott på någon fara från detta land, och sedan det revolutionära stortinget utsett Lövländ till utrikesminister, har denne i en intervju uttalat sitt förtroende för Rysslands politik.

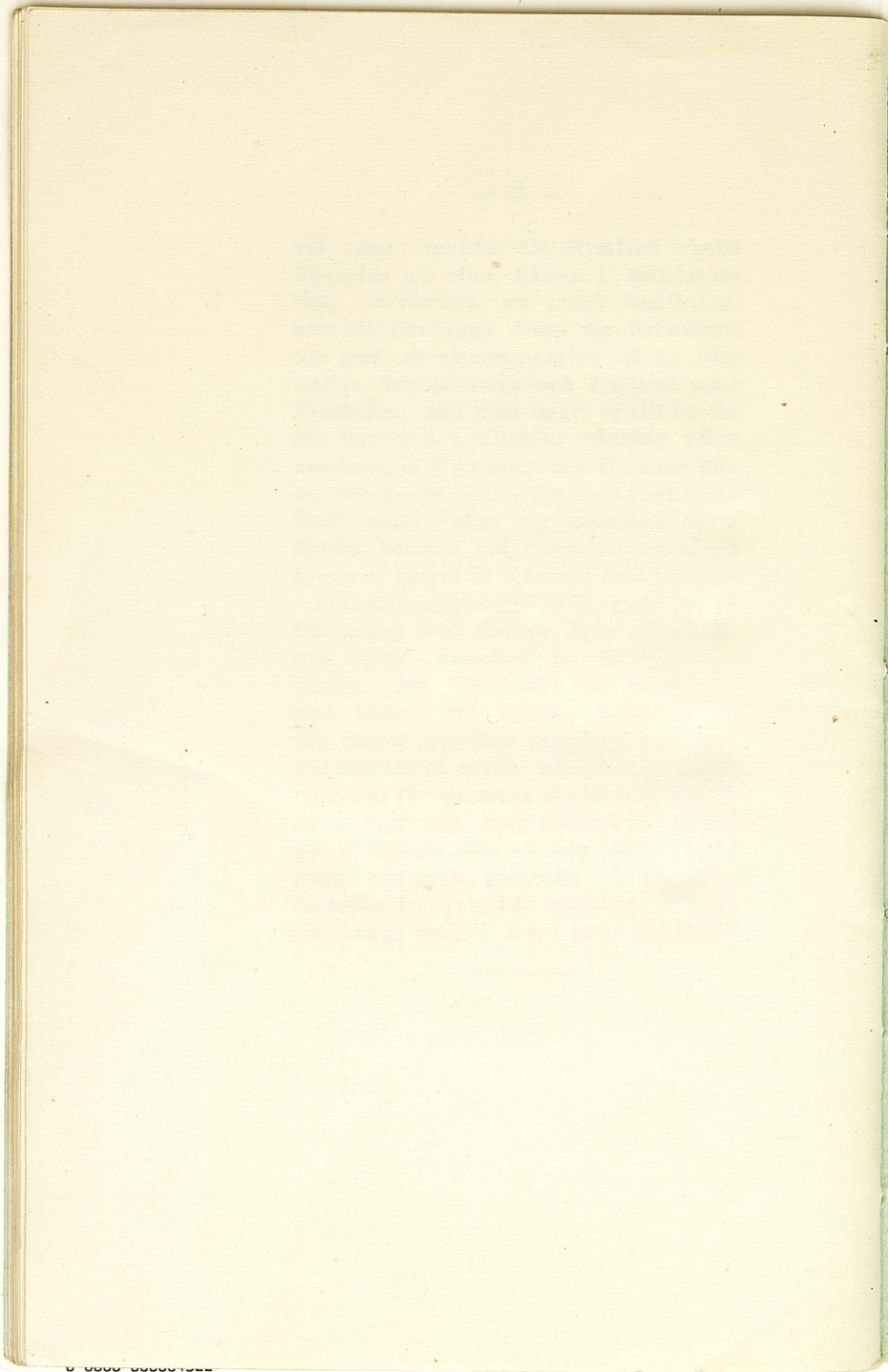
En annan medlem af den revolutionära regeringen, Gunnar Knudsen, förklarade å ett möte i augusti 1901, att det »ej fanns anledning till den ryssfruktan, som högern och svenskarna så ofta orda om».

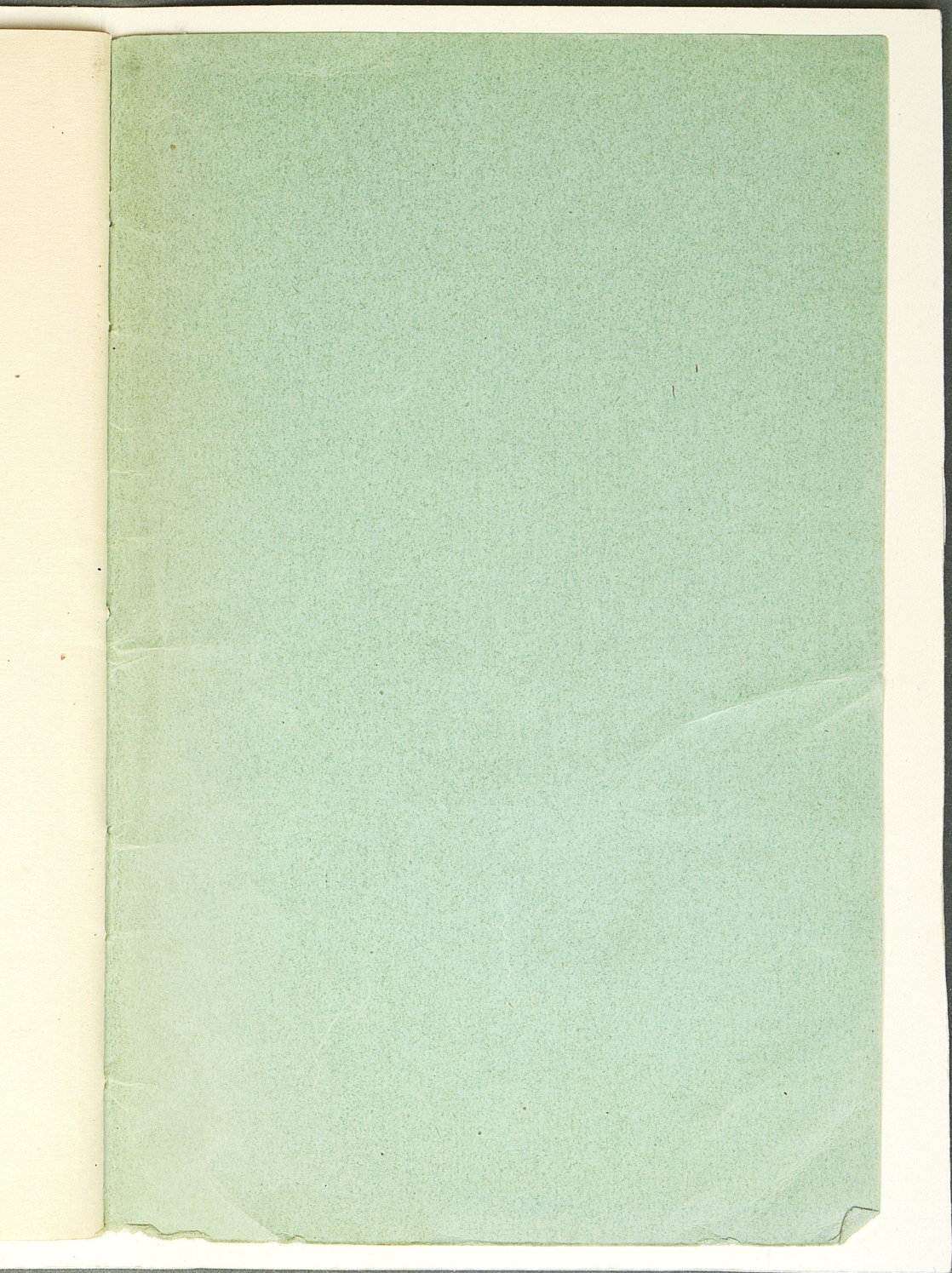
Här i Sverige har man med denna s. k. »ryssfruktan» väsentligen afsett Rysslands antagna plan att på ett eller annat sätt komma i besittning af ett norskt område för att få en eller flera isfria hamnar, och någon fiendskap mellan Ryssland och Sverige känna vi ej till. Men vi känna oss ej väl

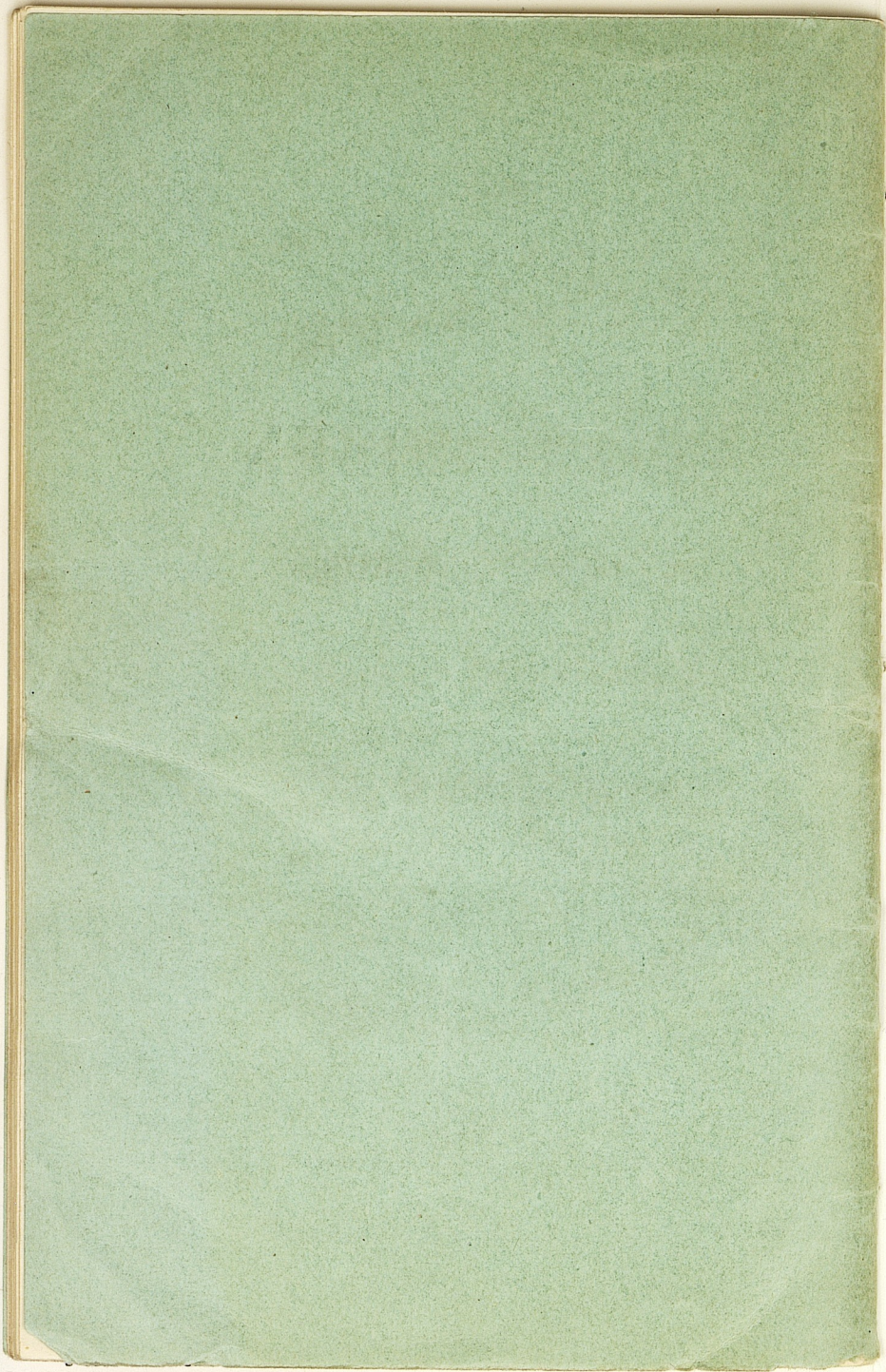
vid den tanken, att Ryssland skulle förvärfva sig eller, liksom i Mandschuriet, »arrendera» en norsk besittning; och att förebygga detta var hufvudsyftet med novembertraktaten af år 1855 mellan Sverige-Norge och England samt Frankrike. Hur nära ligger ej till hands, att Ryssland i allsköns vänskap söker realisera B. Björnsons och Ullmans tanke, att Norge skulle för fred med detta land afstå eller bortarrendera några norska hamnar vid norra Atlanten, då Norge ej längre är förenadt med Sverige!

Liksom stortinget 1814 gick in på föreningen med Sverige, icke minst, såsom prof. Treschow m. fl. betonade, därför, att föreningen var nödvändig med hänsyn till utrikes förhållandena och därpå grundade säkerhet och självständighet, så måste ock Sverige bland villkoren för unionens upplösning främst sätta bindande, traktatsmässiga garantier å Norges sida — och själft lämna Norge enahanda garantier —, att intet skandinaviskt område upplåtes till någon annan makt i hvad form som helst.

www.books2ebooks.eu